

Boban D. Gajić, master ekonomije¹
Dr Ivan D. Radojković²
Dr Aleksandar V. Kostić³
Maja T. Aleksandrović Gajić⁴

NAČELA PRIHVATA RIZIKA I TEHNIČKE OSNOVE OSIGURANJA POLJOPRIVREDNIH KULTURA

STRUČNI RAD

Apstrakt

Usevi – plodovi nalaze se na otvorenom polju u stalnom i neposrednom dodiru s nizom prirodnih faktora ili sila čije je delovanje teško ili nemoguće unapred predvideti. Zato su usevi – plodovi često nezaštićeni i izloženi raznim prirodnim opasnostima (rizicima) koje se javljaju svake godine s manjim ili većim intenzitetom, nanoseći usevima velike štete koje nekad mogu biti i katastrofalnih razmera. Osiguranje biljne proizvodnje jedno je od najrizičnijih oblika osiguranja sa stanovišta osiguravajućih kuća, a iz ugla osiguranika – jedna od najvažnijih vrsta osiguranja.

U osiguranju useva i plodova zastupljena su određena načela nauke i tehnike osiguranja. Tehničke osnove osiguranja poljoprivrednih kultura sadržane su u uslovima i tarifi premije za osiguranje useva i plodova.

Ključne reči: *Osiguranje useva i plodova, uslovi osiguranja, rizici u osiguranju biljne proizvodnje, prihvatanje rizika u osiguranje.*

¹ Menadžer za obuku i trening, Kompanija „Dunav osiguranje“ a. d. o, imejl: boban.gajic@dunav.com.

² Direktor Filijale Niš „Dunav društva za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondom“, imejl: ivan.radojkovic@dunavpenzije.com.

³ Profesor na Ekonomskom fakultetu, Univerzitet u Prištini – Kosovska Mitrovica, imejl: aleksandar.kostic@pr.ac.rs

⁴ Profesor engleskog jezika, OŠ „17. oktobar“, Jagodina, imejl: maja.aleksandrovic@gmail.com

Rad je primljen: 10. februara 2021.

Rad je prihvaćen: 17. maja 2021.

1. Uvodna razmatranja

U Srbiji se osiguranje useva i plodova sprovodi na dobrovoljnoj ili fakultativnoj osnovi. Poljoprivredni proizvođači, dakle, samostalno donose odluku da li će se osigurati ili ne. Osiguranje kao ekonomska mera zaštite od pojedinih prirodnih opasnosti unapređuje poljoprivrednu proizvodnju, i to tako što preduzetničke aktivnosti poljoprivrednih proizvođača čini stabilnijim i izvesnijim. S obzirom na to da se merama prevencije i represije ne mogu u potpunosti otkloniti ekonomske štete prouzrokovane elementarnim opasnostima (rizicima), u suprotstavljanju ovim opasnostima osnovni praktični značaj ima osiguranje. Osiguranje po svojoj funkciji otklanja štetne posledice pojedinih ostvarenih opasnosti i omogućuje nesmetan i kontinuiran razvoj procesa proizvodnje. Stoga se i smatra da osiguranje predstavlja najsavremeniji oblik ekonomske zaštite proizvodnje, kojim se obezbeđuju rezultati rada i sredstva uložena u sam proces. Osiguranje se sprovodi ugovaranjem, tj. zaključenjem ugovora o osiguranju između ugovarača osiguranja i osiguravača, tako da taj ugovor predstavlja osnovni instrument zasnivanja osiguravajućeg odnosa.

Zakon o obligacionim odnosima posebno reguliše pitanje ponašanja i izvršavanja obaveza i ostvarivanje prava te u čl. 18 navodi da su učesnici u obligacionim odnosima dužni da u izvršavanju svojih obaveza postupaju s pažnjom dobrog privrednika odnosno s pažnjom dobrog domaćina. Pored toga, u Zakonu se navodi da je učesnik u obligacionim odnosima dužan da u izvršavanju obaveze iz svoje profesionalne delatnosti postupa s pažnjom, pravilima struke i običajima, što predstavlja pažnju dobrog stručnjaka.⁵

Ta zakonska odredba ima naročit značaj za zaposlene u osiguravajućim kućama koji svakodnevno zaključuju ugovore o osiguranju, vrše procenu i likvidaciju šteta iz osnova ugovora o osiguranju, primenjujući uslove osiguranja, tarife premija i zakonske odredbe.

Zaposleni u osiguravajućim kućama dužni su da s pažnjom dobrog stručnjaka pravilno primenjuju uslove i dosledno poštuju sve zakonske odredbe. Niko nema prava da ugovara odnose suprotne uslovima za osiguranje i tarifama premija.

Osiguravači su takođe u obavezi da pokrenu spoljašnje i unutrašnje faktore kako bi korisnicima osiguravajućih usluga ponudili što veću paletu rizika i predmeta osiguranja. Na taj način, osiguranici odnosno ugovarači osiguranja nalaze svoj materijalni interes i uočavaju potrebu da osiguraju plodove svoga rada.

To znači da zaposleni u osiguravajućim društvima u Srbiji u odnosima sa osiguranicima i ugovaračima osiguranja, pored ukazivanja na zakonske propise, korisnike treba da zadovolje i kvalitetom i kvantitetom usluga, opsluživanjem,

⁵ Slobodan Perović, Dragoljub Stojanović, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Pravni fakultet Kragujevac, Kragujevac, 1980, Knjiga 1, str.162.

informisanjem, znanjem, ponašanjem, te da rešavaju sve odštetne zahteve efikasno i pravično, u skladu sa svojom poslovnom politikom i u duhu u kojem su usluge stvorene i prodate.⁶

Pored Zakona o obligacionim odnosima koji uređuje imovinsko-pravnu materiju kao izvor prava osiguranja javljaju se i opšti i posebni uslovi osiguranja, o kojima će kasnije biti više reči. Rizik koji osiguravajuće društvo prihvata treba da bude ni manji ni veći od pretpostavljenih prosečnih iznosa šteta na bazi aktuarske matematike. Pregled i preuzimanje rizika u osiguranju useva i plodova obuhvata više različitih aktivnosti na osnovu kojih se procenjuje da li će se i kako zaključiti ugovor o osiguranju.

Osiguravajuća društva taj deo poslova organizuju u posebnoj direkciji za preuzimanje rizika u osiguranju poljoprivrednih kultura. Međutim, postoji jedan deo rizika, ovde obično govorimo o potencijalno malim mogućim štetama gde je preuzimanje rizika u celosti u nivou ovlašćenja agenata i specijalista za pribavu osiguranja.

Od adekvatnosti njihovog rada, odnosno njihovih sposobnosti i kompetencija, umnogome zavisi poslovanje osiguravajućeg društva. Njihov zadatak je da pravilno procenjuju ne samo rizik već moral i valjanost osiguranika, s obzirom na to da je kod osiguranja ključno uzajamno poverenje među ugovornim stranama. Važno je naglasiti obazrivost u tim poslovima, ali to nikako ne povlači neprihvatanje onih osiguranika kod kojih je veća verovatnoća ostvarenja štetnog događaja.

Zadatak osiguravača je da razvija svest potencijalnih klijenata o potrebi osiguranja, te bi prvi korak svakako mogao biti zainteresovanost osiguranika koji osiguravaču upućuje ponudu za osiguranje. Tada je zadatak agenta osiguranja da proceni je li rizik uopšte prihvatljiv, ili zahteva neka posebna ugovaranja.⁷

Svako osiguravajuće društvo na bazi utvrđenih politika donosi uputstva o načinima preuzimanja rizika, primeni premijskih stopa, uslovima osiguranja, ciljanim segmentima tržišta, rizicima koje treba izbeći. To od zaposlenih iziskuje veliko znanje, iskustvo, informisanost i moral na visokom nivou.

Ako je odlučio da postoji mogućnost prihvatanja rizika, akviziter osiguranja dogovara se sa ugovaračem osiguranja o ostalim elementima ugovora o osiguranju. Ključno je ugovaranje pokrića osnovnih opasnosti, kao i onih dopunskih, zatim sume osiguranja, premije osiguranja (utvrđuje se na osnovu ugovorene sume osiguranja i prethodno utvrđenih premijskih stopa), franšize, bonusa i malusa, postojanja dodatnih garancija i dr.⁸

Dobrovoljni karakter tog osiguranja u Republici Srbiji, na čijem je tržištu poljoprivrednog osiguranja urađena analiza, kao i raznolikost uslova osiguranja i ponuđenih pokrića rizika, doprinosi velikom broju različitih varijanata osiguranja.

⁶ Narodna banka Srbije, *Smernice o minimalnim standardima ponašanja i dobroj praksi učesnika na tržištu osiguranja*, Beograd, 2018.

⁷ Boban Gajić, Ivan Radojković, „Metodologija procene šteta u osiguranju biljne proizvodnje“, *Tokovi osiguranja* br. 2/2019, str. 27.

⁸ Vladimir Njegomir, *Osiguranje*, Novi Sad, 2011, str. 344.

Uzimajući u obzir specifičnosti proučavanog predmeta istraživanja, koristili smo različite metode kako bismo zadovoljili osnovne metodološke zahteve: objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost. Istraživana su naučoteorijska saznanja, relevantna literatura i savremena poslovna praksa – korišćenjem metoda kompleksnog posmatranja i analize sadržaja. Značaj i cilj pisanja ovog rada leži u razumevanju ključnih elemenata za osiguranje biljne proizvodnje. Korišćeni su pritom uslovi za osiguranje useva i plodova različitih osiguravajućih kuća kako bi se oni uporedili, pojasnili i dodatno približili agentima osiguranja, zastupnicima osiguravača i korisnicima usluge osiguranja.

Osiguravači nude različita pokrića i odredbe uslova osiguranja po kojima će se odrediti naknada štete kada se desi osigurani slučaj. Zbog velikog broja informacija koje se moraju analizirati, poljoprivredni proizvođači izbor često donose na osnovu neproverenih glasina, što može dovesti do gubitka novca i neočekivanih posledica.

U svrhu analize odabrana su tri osiguravača na domaćem tržištu čije tržišno učešće, prema podacima Narodne banke Srbije, prelazi 50 % ukupno. Tu ćemo komparativnom metodom istraživanja porediti i analizirati opšte uslove i deo posebnih uslova za osiguranje useva i plodova. Posredi su „Dunav osiguranje“ a. d. o, Beograd; „Triglav osiguranje“ a. d. o, Beograd, i „Đenerali osiguranje Srbija“ a. d. o, Beograd.

2. Uslovi osiguranja useva i plodova

Ugovor o osiguranju kao adhezioni ugovor predstavlja vrstu ugovora po pristupu. Kod ugovora o osiguranju, jedna ugovorna strana ima unapred pripremljene uslove pod kojima će ugovor biti zaključen, a druga ugovorna strana ima mogućnost da te uslove prihvati ili ne.⁹

U ugovornom delu polise upisuju se opšti i posebni uslovi osiguranja kojima se bliže reguliše obim osiguravajućeg pokrića, prava i obaveze osiguravača i ugovarača osiguranja. Opštim i posebnim uslovima definiše se predmet osiguranja, osnovni i dopunski rizici (požar, grad, oluja, poplava), obaveze osiguranika prilikom zaključenja ugovora i u toku njegovog trajanja, kao i kada nastaje osigurani slučaj, zatim isključenja iz osiguranja, trajanje osiguranja, način utvrđivanja naknade iz osiguranja, plaćanje premije i drugo.

2.1. Predmet osiguranja

Merodavna obeležja predmeta osiguranja koja se unose u ugovor odnosno polis u utvrđuju se na licu mesta pregledom stvari koje se osiguravaju. Kod osiguranja

⁹ Ilija Babić, *Leksikon obligacionog prava*, Službeni list SRJ, Beograd, 1997, str. 414.

useva i plodova, prema opštim uslovima za osiguranje, predmet osiguranja mogu biti sve vrste poljoprivrednih kultura za vreme kada još nisu požnjevena odnosno neobrana. Predmet osiguranja mogu biti: usevi (uključujući postrne useve, poduseve i međuuseve); plodovi; livadske trave; lekovito bilje; ukrasno bilje; voćnjaci i vinogradi; mladi voćnjaci i vinogradi pre stupanja u rod; voćni, lozni i šumski sadni materijal. Kod poljoprivrednih kultura osiguran je rod-plod, odnosno oni delovi biljaka koji predstavljaju upotrebnu vrednost i zbog čega se pojedine kulture gaje.

U smislu ovog načela osigurano je:

1. kod žitarica, uljanih biljaka i ostalih kultura ostavljenih za seme – samo zrno (seme); kod žitarica se može osigurati i stabljika (slama, kukuruzovina), a kod sirka – metlica, ukoliko se to posebno ugovori;
2. kod korenastog i krtolastog bilja – koren i krtola;
3. kod povrtarskog, aromatičnog, lekovitog i ukrasnog bilja – prema svrsi gajenja; kod paprike i paradajza za seme – seme, a ako se posebno ugovori, osiguranjem se može obuhvatiti i plod (meso);
4. kod konoplje – stabljika, a ako se proizvodi i seme, samo seme; kod konoplje za seme osiguranjem se može obuhvatiti i stabljika, ukoliko se to posebno ugovori;
5. kod lana – stabljika i seme;
6. kod hmelja – plod (šišarka);
7. kod pamuka – plod (čaura);
8. kod maka – seme i opijum;
9. kod duvana – list; ako se proizvodi i za seme, onda i seme, ukoliko se to posebno ugovori;
10. kod krmnog bilja i livadskih trava – zelena masa, a kada se proizvodi za seme – samo seme;
11. kod rasada – biljka;
12. kod voćnjaka i vinograda – samo rod, odnosno plod, a ako se posebno ugovori, osigurati se može i stablo, odnosno čokot;
13. kod mladih voćnjaka i vinograda pre stupanja u rod – stablo, odnosno čokot;
14. kod mladih šumskih kultura – stablo;
15. kod voćnog, loznog i šumskog sadnog materijala – podloge, kalemovi, reznice i sadnice, kao i kalem grančice kod voćnjaka i lastari (vioke) kod vinograda – samo umatičenih zasada;
16. kod vrbe za pletarstvo – pruće;
17. kod trske – stabljika.¹⁰

¹⁰ „Generalni osiguranje“ Srbija a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, član 13, 2014.

2.2. Kulture koje ne mogu biti predmet osiguranja

Ne mogu se osigurati nerodni voćnjaci i vinogradi, osim mladih voćnjaka i vinograda do stupanja u rod, kao ni usevi i plodovi koji su već oštećeni realizacijom rizika od koga se osiguravamo, i to bez obzira na jačinu rizika i prirodu nastalog oštećenja. Ako se naknadno utvrdi da je usev pre zaključenja osiguranja već bio oštećen realizacijom rizika od koga se osiguravamo, takvo osiguranje se stornira, osiguraniku se vraća premija i nema pravo na odštetu. Da bi se rizik uopšte mogao pokriti osiguranjem, potrebno je da ispunjava određene uslove. Jedan od tih uslova je da predmet osiguranja mora biti budući događaj. Osiguravač preuzima obavezu i plaća naknadu štete samo u vezi sa onim događajima određene vrste koji će se možda dogoditi nakon zaključenja ugovora o osiguranju (budući događaj). Tako osiguravač nije dužan da osiguraniku plati naknadu iz osiguranja po osnovu osiguranja od rizika grada, kad je u vreme zaključenja ugovora o osiguranju grad već oštetio biljke.

2.3. Osigurane opasnosti – rizici

Prirodne opasnosti ili rizici koji se obuhvataju osiguranjem mogu se podeliti na rizike u osnovnom osiguranju (osnovne rizike) i rizike u dopunskom osiguranju (dopunske rizike). Rizik je najznačajnija determinanta osiguranja. Kao što se može videti iz istorijskog pregleda razvoja osiguranja, bez postojanja rizika, osiguranje ne bi postojalo.¹¹

U osnovne osigurljive rizike biljne proizvodnje ubrajaju se grad, požar i grom. Rizik od grada najzastupljeniji je i po učestalosti, ali i po težini posledica. Procena je da u Srbiji 90 procenata osiguranja biljne proizvodnje čini osiguranje od rizika grada.¹²

Dopunski osigurljivi rizici biljne proizvodnje jesu oluja, poplava, prolećni i jesenji mraz.¹³

Osiguranja sa uključenim dopunskim rizicima uslovljena su izvršenjem osiguranja od osnovnih rizika, ukoliko se takvo osiguranje posebno ugovori i plati odgovarajući iznos premije. Pojedine osnovne rizike obuhvaćene osiguranjem karakteriše sledeće:

2.3.1. Rizik od grada (tuče ili leda)

Grad je elementarna nepogoda koju karakteriše stvaranje i padanje ledenih zrna različitih oblika i veličina iz atmosfere. Nastaje u oblacima koji se zovu

¹¹ Boris Marović, Dragan Marković, *Osiguranje: katastrofalne štete i klimatske promene*, Beograd, 2016, str. 41.

¹² Gordana Radović, „Komparativna analiza posebnih uslova za osiguranje biljne proizvodnje“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2018, str. 78.

¹³ *Priručnik za obuku za polaganje stručnog ispita za sticanje zvanja ovlašćenog posrednika i ovlašćenog zastupnika u osiguranju*, Privredna komora Srbije, Beograd, 2015, str. 397.

kumulonimbusi i koji imaju jaku uzlaznu struju. Dešava se da snažne vazdušne struje odvuku vodene kapi iz oblaka u više slojeve gde je temperatura niža. Kapi se tamo zalede i poprimе oblik lopte, to jest pretvaraju se u grad. Kada uzlazna struja koja je ponela te kapi ne može više da održi njihovu težinu, ledene kugle padaju na zemlju. Najčešće, te ledene kugle nisu veće od 5 mm u prečniku, ali se dešava da budu mnogo veće i da nanesu velike štete, naročito u poljoprivrednoj proizvodnji, pa i da budu opasne po ljude.

Grad je atmosferska padavina u čvrstom stanju (led), prečnika 5 mm ili više, koja svojim udarom izaziva velika oštećenja ili uništenja poljoprivrednih kultura, a može da prouzrokuje štete i na drugim objektima (građevinskim i sl.).¹⁴

Po obliku, zrna grada mogu biti različitog izgleda i javljati se kao kuglice, jaja, trouglasti, pločasti ili nepravilan oblik, a sastavljena su od prozirnog leda i čestica snega. Veličina zrna grada je različita, najčešće od 0,5 do 2 cm, ali mogu biti i značajno veća. U praksi osiguranja useva odnosno procene šteta, veličina grada se označava zrnom graška, pasulja, lešnika, oraha, golubijeg ili kokošijeg jajeta i sl. U našim krajevima grad se najčešće javlja od maja do septembra, ali i van ovog vremenskog okvira.¹⁵

U osiguravajućoj zaštiti biljne proizvodnje, prvorazredni značaj ima osiguranje od opasnosti – rizika grada. Kod ovog rizika, s obzirom na potencijal šteta koji može da nanese poljoprivrednoj proizvodnji, naročito se ispoljava potreba za osiguranjem, te se ovaj rizik u siguranju useva i plodova uvek stavlja na prvo mesto.

2.3.2. Rizik od požara i udara groma

Požar i udar groma su, takođe, osnovne osigurane opasnosti u biljnoj proizvodnji. Uzroci šteta od požara obično su radne mašine ili nepažnja prilikom spaljivanja biljnih ostataka na okolnim parcelama. Najviše su ugrožene pšenica, a zatim kukuruz i suncokret. Rizici od požara i udara groma automatski su priključeni riziku od grada s kojim predstavljaju jednu celinu, što znači da nije ukalkulisan poseban deo premije osiguranja, već se tretiraju kao bonus osiguranja uz rizik od grada.

Pojedine dopunske rizike obuhvaćene posebnim uslovima za osiguranje useva i plodova karakteriše sledeće:

2.3.3. Rizik od mraza

Mraz predstavlja prirodnu pojavu (opasnost) koja se u određenom vremenskom rasponu i pod određenim meteorološkim uslovima može pojaviti na određenom

¹⁴ Uputstvo o jedinstvenoj metodologiji za procenu štete od elementarih nepogoda, *Službeni list SFRJ*, br. 27 od 10. aprila 1987.godine.

¹⁵ B. Gajić, str. 30.

području, manje ili veće širine. Pod prolećnim mrazom smatra se pad temperature vazduha ispod 0 stepeni celzijusa, do kog dolazi u vremenu od 1. marta do 30. juna.¹⁶ Opasnost od mrazeva najveća je u konkavnim oblicima terena – kotlinama i dolinama. Razlog tome je što se noću dno kotline najviše ohladi. Istovremeno se hlade i padine a hladan vazduh, kao specifično teži, spušta se ka dnu utoliko brže ukoliko je nagib strmiji. Na taj način, na dnu kotline stvaraju se takozvana „jezera hladnog vazduha“.¹⁷

U osiguranju useva i plodova od rizika mraza postavljeno je izvesno ograničenje ovog rizika tako da se osiguranjem obuhvata samo prolećni mraz.

2.3.4. Rizik od oluje

Pod vetrom se podrazumeva horizontalno kretanje odnosno strujanje vazdušnih masa. Vetar se, s obzirom na pravac kretanja, brzinu i jačinu, razvrstava u više kategorija, pri čemu se pravac vetra označava stranom sveta odakle struji vazduh, brzina u m/s ili km/h, a jačina po Boforovoj skali.

Prema Posebnim uslovima za osiguranje useva i plodova od oluje domaćih osiguravača, pod olujom se smatra kretanje vazdušnih masa, odnosno vetra brzine 17,2 m/sek. i više.

Ostvarenje rizika od oluje dokazuje se izveštajem hidrometeorološke službe RHMZ Srbije o brzini vetra, za područje gde se nalaze osigurani usevi i plodovi, a koji je osiguravač u obavezi da pribavi. Ako hidrometeorološka služba RHMZ Srbije ne raspolaže podacima o brzini vetra za područje gde je prijavljena šteta, ostvarenje rizika od oluje na osiguranim usevima i plodovima utvrđuje se na osnovu karaktera nastalih mehaničkih oštećenja kao što su prelamanje, lomljenje, otkidanje, čupanje i sl.

Osiguravač nije u obavezi da plati naknadu iz osiguranja za štete koje nastanu od vetra manje jačine ili žarkih tokova vazduha za vreme leta, kao što su istresanje zrna zbog pre zrelosti, ometanje cvetanja i oplodnje, poleganja zbog bujnosti useva, prekomerne vlage ili biljnih bolesti itd.¹⁸

Osiguranje sa uključenjem ovog rizika može se izvršiti najkasnije do 15. maja proizvodne godine.

2.3.5. Rizik od poplave

Pod rizikom od poplave u smislu uslova osiguravača podrazumeva se stihijsko, neočekivano plavljenje terena usled bujica, izlivanja reka iz korita, kanala i provale odbrambenih nasipa ili brana.¹⁹

¹⁶ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od prolećnog mraza*, 2019, čl. 2.

¹⁷ Bruno Toskano, *Osiguranje biljne proizvodnje, rizici, uslovi i procena šteta*, Beograd, 2018. str. 35.

¹⁸ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od oluje*, Beograd, 2019, čl. 2.

¹⁹ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave*, Beograd 2005. čl. 2.

U okviru rizika od poplave uključen je i rizik od bujica pod kojim se podrazumeva stihijsko neočekivano plavljenje terena vodenom masom koja se formira na kosim terenima usled jakih atmosferskih padavina i sliva ulicama i putevima.

Usevi i plodovi na močvarnim zemljištima, zemljištima između reka i nasipa, kao i zemljištima koja su nezaštićena, odnosno nemaju odbrambene nasipe, a redovno su plavljena – ne mogu biti predmet osiguranja.²⁰

2.4. Vrednost osiguranih useva i plodova

U uslovima osiguranja useva i plodova zastupljeno je načelo da se vrednost na koju se osiguravaju usevi i plodovi (suma osiguranja) utvrđuje ne samo na bazi troškova proizvodnje već i tako da s njom treba obuhvatiti i očekivanu dobit. Dakle, uzima se očekivana vrednost prinosa koja bi se postigla po cenama na tržištu u vreme normalnog dovoza i prodaje na veliko posle žetve ili berbe. Suma osiguranja je iznos na koji je usev, odnosno plod, osiguran. Ona se iskazuje po jedinici površine i predstavlja maksimalnu obavezu osiguravača.

Suma osiguranja navedena u polisi treba da bude što približnija vrednosti koju će usevi odnosno plodovi imati prilikom žetve odnosno berbe. To je jako važno za osiguranike jer se naknada iz osiguranja isplaćuje na sledeći način:

- 1) od sume osiguranja – ako je vrednost oštećenog useva, odnosno ploda, jednaka sumi osiguranja ili veća od nje;
- 2) od vrednosti oštećenog useva ili ploda – ako je ta vrednost manja od sume osiguranja.²¹

Suma osiguranja se utvrđuje prilikom ugovaranja osiguranja i izračunava se na osnovu elemenata o površini, prinosu i ceni po jedinici mere.

- a) Površina se iskazuje u hektarima (ha) i arima (a), a na nekim područjima i u katastarskim jutrima (kj.) i kvadratnim hvatima (kv. hv.)

Tabela 1. Jedinice mere za poljoprivrednu površinu

1 hektar (ha)	=	10 000 m ²
1 ar (a)	=	100 m ²
1 hektar	=	100 a
1 katastar. Jutro	=	5.754 m ²
1 kvad. Hvat	=	3,60 m ²

Kod nekih kultura površina se može zameniti brojem komada (stabla, čokoti, sadnice).

²⁰ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave*, Beograd, 2019, čl 2, st. 3.

²¹ „Triglav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, Beograd, 2008, čl. 13.

**B. Gajić i dr.: Načela prihvata rizika i tehničke osnove osiguranja
poljoprivrednih kultura**

- b) Prinos se iskazuje u kilogramima, metričkim centama (1 mc = 100 kg).
c) Cena se daje u dinarima po kg ili mc.

Tabela 2. Orijentacioni rasponi visine prinosa i cena poljoprivrednih kultura

Kultura		Prinos kg/ha		Cena po kg	
		Min.	Max.	Min.	Max.
1	Pšenica ²²	4	10	15	20
2	Ječam	3	6	15	20
3	Ovas	3	5	20	30
4	Raž	3	5	20	30
5	Tritikale	3	6	15	20
6	Kukuruz ²³	4	8	15	20
7	Suncokret	2	5	45	55
8	Soja	2	4	40	60
9	Šećerna repa ²⁴	45	80	5	10
10	Paradajz ²⁵	40	80	30	50
11	Paprika ²⁶	20	40	40	80
12	Jabuka ²⁷	20	40	30	50
13	Kruška	15	25	50	100
14	Šljiva	10	20	20	40
15	Višnja	10	20	40	60
16	Kajsija ²⁸	10	30	50	80
17	Jagoda	10	30	50	80
18	Malina	5	30	100	120
19	Kupina	5	35	50	80
20	Borovnica ²⁹	5	10	150	200
21	Vinova loza – stone sorte grožđa ³⁰	12	20	30	50
22	Vinova loza – vinske sorte grožđa ³¹	7	15	30	60

Izvor: Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o. – Osiguranje useva i plodova za 2020. godinu

²² Stevan Jevtić i sar, *Posebno ratarstvo*, Nauka, Beograd, 1992, str. 95.

²³ S. Jevtić (1992), str. 147.

²⁴ S. Jevtić (1992), str. 528.

²⁵ Miroslav Popović, *Povrtarstvo*, Nolit, Beograd, 1991, str. 161.

²⁶ M. Popović (1991), str. 184.

²⁷ Spasoje Bulatović, Evica Mratinić, *Biotehnoške osnove voćarstva*, Newlines, Beograd, str. 458.

²⁸ Zoran Keserović, Nenad Magazin, Biserka Milić, Marko Dorić, *Voćarstvo i vinogradarstvo*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, 2016, str. 72.

²⁹ Mihajlo D. Nikolić, Jasminka M. Milojević, *Jagodaste voćke, tehnologija gajenja*, Beograd, 2010, str. 135.

³⁰ Lazar Avramov, Aleksandar Nakalamić, Dragoljub Žunić, *Vinogradarstvo*, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, Beograd, 1999, str. 308.

³¹ L. Avramov, A. Nakalamić, D. Žunić (1999), str. 287–296.

Rasponi cena pojedinih poljoprivrednih kultura dati su na osnovu tržišnog kretanja tokom 2020. godine prema podacima kojima raspolaže Kompanija „Dunav osiguranje“. Množenjem zasejane/zasađene površine, očekivanog prinosa i očekivane cene dobija se osigurana vrednost tj. suma osiguranja. Ukoliko osiguranik ima zaključen ugovor o proizvodnji i otkupu, vrednost iz ugovora uzima se kao suma osiguranja.

U osiguranju mladih nerodnih voćnjaka i vinograda, kao i u osiguranju stabala rodni voćaka i vinograda, suma osiguranja utvrđuje se do visine ukupnih troškova podizanja i nege zasada, odnosno na bazi ukupnih troškova ulaganja, pri čemu se troškovi iz prethodnih godina kumuliraju računajući od prve godine podizanja zasada.

2.5. Obaveza osiguranja svih useva i plodova iste vrste

Osiguranik je obavezan (dužan) da osigura sve površine pod usevima i plodovima iste vrste, osim ako se nedvosmisleno može utvrditi položaj, katastarski broj, površina i ostali identifikacioni elementi parcele pod usevima koje želi osigurati, a sve površine osiguranika pripadaju istoj klasi opasnosti.³² Ta odredba uslova osiguranja u skladu je s načelima postizanja što bolje mešavine povoljnih i loših rizika (dispersija rizika). Takođe, na taj način se eliminišu ili na što manju meru svode pojedine teškoće oko identifikacije osiguranih odnosno neosiguranih površina-parcela.

Propuštanje te obaveze, kad se ne osiguraju svi usevi odnosno plodovi iste vrste, i kad nije izvršena identifikacija posebnih površina iz prethodnog stava, čini da se naknada iz osiguranja isplaćuje u srazmeri između osigurane i stvarne površine pod tim usevima i plodovima. U slučaju takvog osiguranja šteta se isplaćuje po formuli:

$$\text{Odšteta} = \frac{\text{Osigurana površina} \times \text{iznos štete}}{\text{Stvarno zasejana (zasađena) površina}}$$

2.6. Pregled stanja osiguranih useva i plodova

Prilikom zaključenja ugovora ugovarač osiguranja dužan je prijaviti osiguravaču sve okolnosti od značaja za ocenu rizika, a koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate.³³ U osiguranju postoji niz okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika. Neke od tih okolnosti utiču na visinu premije, od drugih pak zavisi obim osiguravajućeg pokrića, a postoje i takve okolnosti koje određene rizike čine neprihvatljivim za osiguranje.

³² „Generali osiguranje Srbija“ ADO, Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, čl. 17, st. 1.

³³ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list (Sl. list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ br. 31/93, Sl. list SCG br. 1/2003 – Ustavna povelja i Sl. glasnik RS br. 18/2020)*, Beograd, član 907.

I pored toga, osiguravač ima pravo da pre zaključenja i u toku trajanja osiguranja vrši pregled useva i plodova radi utvrđivanja stanja (okolnosti vezanih za ocenu rizika) u vezi sa predmetom i rizikom koji se prihvata u osiguranje, kao i sa obavezama koje proističu iz zaključenog ugovora o osiguranju.

Pregled i utvrđivanje stanja osiguranih useva i plodova vrši stručno lice osiguravača u prisustvu osiguranika. Tom prilikom utvrđuje se opšte stanje i izgled useva, primenjene agrotehničke mere, primenjena zaštita od biljnih bolesti i štetočina tj. to da li ih ima, zatim stepen oštećenja, potencijalno umanjenje očekivanog prinosa usled pojedinih prirodnih opasnosti koje nisu obuhvaćene osiguranjem, orijentaciona ocena očekivanog prinosa, ocena pojedinih primenjenih agrotehničkih mera za sprečavanje povećanja šteta i obnovu oštećenih useva. Prilikom pregleda stanja useva i plodova posebnu pažnju potrebno je obratiti na opšte stanje i izgled useva i plodova, kao i eventualna oštećenja od osiguranih i neosiguranih rizika. Analizirajući uslove osiguranja osiguravača koji se odnose na osiguranje biljne proizvodnje u Srbiji, došli smo do zaključka da se neke opasnosti mogu osigurati a neke ne, te je tokom procesa pregleda i preuzimanja rizika u osiguranje veoma značajno poznavati tipove oštećenja koje ovi prirodni faktori ostavljaju na biljkama. Dalje u tekstu dajemo pregled oštećenja.

2.6.1. Oštećenja izazvana gradom

Grad nanosi štete pojedinim delovima biljke ili celoj biljci, tako da mogu biti oštećeni vegetativni organi (stabljika, list) i generativni organi (klas, metlica, cvet, prašnik, tučak). Ta se oštećenja ispoljavaju na različite načine.

Ozlede mogu biti manje ili veće i različitih oblika. Prelom postoji kad je stabljika ili neki drugi organ prelomljen, ali je zadržao vezu s biljkom. Prelom može nastati i od drugih uzroka, a ako je to posredi, onda oni idu u različitim pravcima, a ne u pravcu padanja grada. Prelom izazvan gradom ima karakteristične povrede na oštećenim delovima biljke. Tu je i prebijanje – kada je prebijeni deo potpuno odvojen od biljke i kad je pao na zemlju. Prebijanja generativnih organa kod pojedinih biljaka izazivaju totalne štete. Istresanje i obijanje zrna ili ploda od biljke kad padne na zemlju takođe se javlja pod uticajem grada.³⁴

2.6.2. Oštećenja izazvana prolećnim mrazom

Najveće štete prouzrokuju prolećni mrazovi u vidu oštećenja na listovima, pupoljcima, cvetovima, lastarima i tek zametnutim bobicama koji zatim uvenu kao da su opareni, pocrne i osuše se.

³⁴ Milenko Smiljanić, *Priručnik za procenu šteta na usevima i plodovima*, Beograd, 1974, str. 38.

2.6.3. Oštećenja izazvana olujom

Štetno dejstvo oluje na biljke ogleđa se u pričinjavanju mehaničkih oštećenja, poleganju, cepanju, prelomima, otresanju plodova, lomljenju grana pa čak i čupanju, zatrpavanju biljaka nanosima peska u pojedinim rejonima.

2.6.4. Oštećenja izazvana poplavom

Poljoprivredne kulture su veoma osjetljive na plavljenje zbog suviše vlage koja onemogućuje pristup kiseonika u zemljište, što prouzrokuje ugušenje useva koji dobijaju mrku boju, trule i propadaju.

2.6.5. Oštećenja izazvana neosiguranim opasnostima

Najčešće se radi o biljnim bolestima koje izazivaju različiti patogeni, nedostatku/ višku hranljivih elemenata, različitim klimatskim uticajima, kao i agrotehničkim merama. Oštećenja na biljkama variraju u zavisnosti od same biljke, domačina, fenofaze njenog razvoja, vrste parazita i spoljašnjih uslova sredine. Ovde će biti dat pregled oštećenja to jest simptoma po grupama kako se oni najčešće mogu zapaziti na biljkama.

Promene u boji (mozaik, žutica, hloroza, albinizam, crvenilo), promene u morfologiji lista (kovrčavost, klobučavost i nitavost), atrofija i nanizam (umanjeni porast, kržljivost), hipertrofija (kile, guke, tumori), uvelost, nekroza (izumiranje tkiva), destrukcije tkiva, isticanje sluzi i smole, prisustvo parazitnog organizma ili njegove tvorevine na površini biljke.³⁵

Na osnovu izvršenog pregleda, definiše se suma osiguranja za zaključenje ugovora o osiguranju ili se, ako je ugovor već zaključen, u dogovoru sa osiguraničkom pristupa preradi osiguranja. Po izvršenom pregledu useva i plodova, sastavlja se zapisnik o nađenom stanju.

2.7. Početak i svršetak (prestanak) obaveze osiguravača

U osiguranju useva i plodova primenjuje se načelo da obaveza osiguravača da plati naknadu iz osiguranja počinje po isteku 24. časa dana koji je u polisi označen kao početak osiguranja,³⁶ ako je do toga dana plaćena premija, inače po isteku 24. časa dana kada je plaćena premija osiguranja i ukoliko su ispunjeni i ostali uslovi u vezi s izvršenjem osiguranja koji imaju veze s pojedinim fenofazama u razvoju osiguranih biljaka, tj. za određeno stanje vegetacije: kod vinograda, malina i hmelja – po

³⁵ Mališa Tošić, *Fitopatologija*, Beograd –Zemun, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, 1993., str. 24-34.

³⁶ „Triglav osiguranje“ a.d.o., *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, čl. 20, st. 1.

izbijanju lastara iz pupoljaka; kod voća – kada se sasuše, odnosno opadnu krunični listići sa 50% cvetova iste sorte; kod voćnog, loznog i šumskog sadnog materijala, ukrasnog šiblja i mladih šumskih kultura – od početka vegetacije, tj. od momenta nicanja ili zasađivanja; kod povrća, duvana i cveća – od dana rasađivanja, a ako se povrće ili cveće proizvodi setvom na stalnom mestu – od momenta nicanja; kod ostalih useva – od momenta nicanja. Ta rešenja odnosno odredbe osiguravača su diskutabilna jer se ne može utvrditi tačan datum početka osiguranja. Neka od predloženih rešenja za izmenu ovog člana uslova osiguranja mogla bi biti u sledećem: kod vinograda, malina i hmelja – kada lastari po izbijanju iz pupoljaka dostignu dužinu od 2-3 centimetra, kod voća – kada se sasuše, odnosno opadnu krunični listići sa cvetova iste sorte. Relevantno je takođe tačno određivanje datuma početka nošenja rizika (na primer za rizik od prolećnog mraza 15. mart proizvodne godine). Kod pojedinih osiguravača srećemo i drugačije definisanje početka obaveze osiguravača: Obaveza osiguravača na naknadu štete po osnovu opasnosti od grada i opasnosti od oluje počinje istekom 24. časa narednog dana od dana koji je u polisi naznačen kao početak osiguranja.³⁷ Pretpostavljamo da te odredbe o vremenskom odmaku početka nošenja obaveze osiguravača imaju veze s elementima rizika tj. sledećom odredbom: da bi mogao biti preuzet u osiguranje, rizik mora biti neizvestan. Osiguravajuće pokriće se može pružiti od strane osiguravača samo za one događaje čije je nastupanje u nekom pogledu neizvesno. Na primer, u osiguranju motornih vozila od rizika oštećenja u saobraćajnoj nezgodi ili nestanka usled krađe, osigurani slučaj je neizvestan, i u tom smislu što se ne zna da li će se uopšte ostvariti, i u tom smislu što se ne zna kada će se dogoditi saobraćajna nezgoda ili krađa motornog vozila. Ali dovoljan stepen neizvesnosti postojaće i u onim slučajevima kada je izvesno da će se osigurani slučaj dogoditi, samo se ne zna kada. Kod osiguranja lica za slučaj smrti smatraće se da osigurani slučaj nije bio neizvestan ako je u trenutku zaključenja ugovora o osiguranju već bio u nastupanju ili ako je ostvarenje rizika neposredno predstojalo. Ako je nastupila konkretna opasnost od poplave, jer je visina vodostaja na reci tolika da se poplava mogla dogoditi svakog trenutka, ugovarač osiguranja i osiguravač ne mogu zaključiti punovažan ugovor o osiguranju od opasnosti poplave, bez obzira na to što još uvek nikakva šteta nije nastupila, ali je postalo izvesno da će se rizik ispoljiti to jest ostvariti, dakle desiće se osigurani slučaj, pa neizvesnost više i ne postoji.

Osiguranje i obaveza za naknadu štete za pojedine useve i plodove prestaje po izvršenoj berbi – žetvi, ili onda kada usevi budu pokošeni, požnjeveni ili na drugi način ubrani: kod korenastog i krtolastog bilja – kada se koren ili krtola izvadi iz zemlje; kod voća, grožđa, hmelja i povrtarskog bilja – kada plod, to jest rod, bude obran; kod voćnog, loznog i šumskog sadnog materijala, kao i kod mladih šumskih kultura, ukrasnog šiblja i vrbe za pletarstvo – po izvršenom vađenju ili rezanju.

³⁷ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, čl. 5, st. 5.

Rok za prestanak osiguranja i obaveze za naknadu štete za sve useve i plodove ističe najkasnije 24. časa 31. decembra, ukoliko nije drugačije ugovoreno.

2.8. Osigurani slučaj i obaveza osiguranika kada nastupi osigurani slučaj

Kada nastupi osigurani slučaj na osnovu koga se traži odšteta, osiguranik je dužan da uradi sledeće: da odmah, a najkasnije u roku od tri dana po saznanju, osiguravaču prijavi da je nastao osigurani slučaj. Osiguranik je, izuzev u slučaju osiguranja života, dužan da obavesti osiguravača o nastupanju osiguranog slučaja najdalje u roku od tri dana od kada je to saznao.³⁸ U pogledu dužnosti obaveštavanja o nastanku osiguranog slučaja, kao i načina kako je ta dužnost regulisana u navedenom članu ZOO, može se postaviti nekoliko pitanja. To su:

- a) ko je dužan da obavesti o nastupanju osiguranog slučaja;
- b) kome se upućuje obaveštenje;
- c) forma i sadržaj obaveštenja;
- d) rok za obaveštenje;
- e) posledice neispunjenja ove dužnosti.

Situacija u pogledu toga ko je dužan da obavesti o nastupanju osiguranog slučaja naročito je jasna. Osiguranik je, naime, dužan da podnese prijavu osiguravaču o osiguranom slučaju koji je nastupio. To nam daje odgovor na pitanje kome se upućuje obaveštenje. Međutim, ako je ugovor o osiguranju zaključio zastupnik osiguravača, onda obaveštenje, sa istim pravnim dejstvom, može biti uručeno tom zastupniku.

Opštim uslovima za osiguranje useva i plodova osiguravači su regulisali i pitanje forme sadržine: ako je prijava učinjena usmeno ili telefonom, mora se odmah, a najkasnije u roku od tri dana, potvrditi pismenim putem. U prijavi o nastalom osiguranom slučaju treba navesti dan i čas nastanka, na kojim je usevima, odnosno plodovima, i površinama nastala šteta, i to po vrstama useva i parcelama.³⁹ U ZOO se navodi da rok za obaveštenje traje tri dana od trenutka kada se desio osigurani slučaj, međutim, ako je osiguranik kasnije saznao za nastupanje osiguranog slučaja, ovaj rok počinje da teče od časa kad je to saznao. Pitanje posledica koje nastupaju ako osiguranik u tom roku ne obavesti osiguravača o nastupanju osiguranog slučaja regulisano je ZOO-om, član 917, stav 2: Ako osiguranik ne izvrši ovu svoju obavezu u određeno vreme, dužan je naknaditi osiguravaču štetu koju bi ovaj zbog toga imao.⁴⁰ Važno je zapaziti da osiguranik ne gubi pravo na naknadu iz osiguranja. Jedino će eventualno iznos naknade biti umanjen za iznos štete koju je pretrpeo osiguravač. Osiguravač mora da dokaže tu štetu.

³⁸ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list*, (Sl. list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ br. 31/93, Sl. list SCG br. 1/2003 – Ustavna povelja i Sl. glasnik RS br. 18/2020), Beograd, član 917.

³⁹ „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, 2019, čl. 21, st. 1, tačka 3.

⁴⁰ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list*, (Sl. list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ br. 31/93, Sl. list SCG br. 1/2003 – Ustavna povelja i Sl. glasnik RS br. 18/2020), Beograd, čl. 917, st. 2.

3. Elementi za obračun premije osiguranja

Premija osiguranja predstavlja cenu usluge koju osiguranik plaća osiguravaču za preuzeti rizik. Određivanje premijskih stopa predstavlja jednu od ključnih poslovnih aktivnosti u procesu preuzimanja rizika. Iznos premije osiguranja u osiguranju useva i plodova direktno je proporcionalan veličini rizika, vrednosti osigurane sume i dužini trajanja osiguranja. Dva najznačajnija elementa za utvrđivanje cene osiguranja useva i plodova jesu klase opasnosti i klase osetljivosti.

Klase opasnosti. Geografski posmatrano, područje teritorije Srbije podeljeno je u nekoliko klasa opasnosti. Ta podela je izvršena na bazi izloženosti pojedinim rizicima. Osiguravači, naime, prate ostvarenje tehničkog rezultata (odnosa premije i šteta u desetogodišnjem periodu), broju gradobitnih dana tokom godine, broju dana s temperaturama ispod nula stepeni Celzijusovih, broju olujnih dana i oštećenjima koja nanose pojedine opasnosti na određenoj biljnoj kulturi.

Klase osetljivosti biljaka. Na osnovu morfoloških, fizioloških i bioloških osobina, sve gajene biljke mogu se klasifikovati u nekoliko klasa osetljivosti u odnosu na osigurani rizik. Nisu sve biljke podjednako osetljive na grad, mraz, oluju, neke su više osetljive a druge manje, neke ostaju na otvorenom polju duži period, neke kraći, kod nekih se plod formira iznad zemlje, kod drugih u zemlji. Sve to utiče na osetljivost biljaka pa je i cena osiguranja formirana u zavisnosti od toga. Osiguranje vinove loze (grožđa) i voća višestruko je skuplje od osiguranja pšenice, kukuruza, deteline, trava.

4. Završna razmatranja

Prilikom pisanja rada postavljen je cilj da se učesnicima u procesu osiguranja useva i plodova, zaposlenima na prodaji osiguranja, kao i zastupnicima i posrednicima, ali i samim osiguranicima, pruže, obrazlože i detaljno pojašne osnovna načela i tehnike osiguranja biljne proizvodnje kroz komparativnu analizu. Polazeći od takvog cilja, detaljno je obrađena tematika sadržana u uslovima za osiguranje useva i plodova, kroz to šta može biti osigurano (predmet osiguranja) i od kojih osnovnih i dopunskih rizika sa opisom svakog od njih, kao i opisom ozleda koje pojedinačni rizik ostavlja na biljkama nakon nastupanja. Osiguranje useva i plodova je složen, stručan i odgovoran posao koji zahteva mnogo veština i znanja u delu samog osiguranja, ali i u delu poznavanja branše poljoprivrednog proizvođača, to jest poznavanje botanike, fiziologije i morfologije biljaka. Na osnovu realizovanog istraživanja, može se zaključiti da u utvrđivanju sume osiguranja odnosno vrednosti osiguranih useva i plodova postoji načelo da se usevi i plodovi osiguravaju ne samo na osnovu troškova proizvodnje, već da treba obuhvatiti i očekivanu dobit. Konsultujući stručnu literaturu i kretanja na tržištu poljoprivrednih proizvoda, dat je tabelarni pregled prinosa i cena po biljnim kulturama koje se najčešće osiguravaju, kako bi se olakšao rad predstavnicima

osiguravača u definisanju sume osiguranja. Dugogodišnje iskustvo pokazalo je da nesporazumi između subjekata iz ugovora o osiguranju nastaju zbog toga što osiguranik prilikom zaključenja ugovora nije u dovoljnoj meri upoznat s razlikama koje postoje između pokrića koje u skladu sa svojim uslovima nudi osiguravač i onog koje on želi. Predstavnik osiguravača, agent osiguranja, preuzimač rizika, zastupnik u osiguranju dužni su da upoznaju ugovarača osiguranja sa svim pojedinostima polise koju ovaj želi da zaključi, a pre svega o premiji osiguranja, tumačenju uslova i obimu osiguravajućeg pokrića. Da bi ovu svoju obavezu ispunio, mora do najsitnijih detalja da poznaje karakteristike proizvoda koji prodaje to jest nudi. Oni su sadržani u uslovima osiguranja i tarifama premije. U budućim istraživanjima analiziraćemo uslove za osiguranja useva i plodova ostalih osiguravača.

Autori su uložili napore u cilju kontinuiranog nadograđivanja znanja o osnovnim načelima i tehnikama na kojima se zasniva osiguranje useva i plodova i biće zahvalni na dobronamernim sugestijama koje bi mogle biti od koristi u daljem radu.

Literatura

Knjige:

- Avramov, L., Nakalamić, A., Žunić, D., *Vinogradarstvo*, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, Beograd, 1999.
- Babić, I., *Leksikon obligacionog prava*, Službeni list SRJ, Beograd, 1997.
- Bulatović, S., Mratinić, E., *Biotehnoške osnove voćarstva*, Newslines, Beograd.
- Jeftić, S., i sar., *Posebno ratarstvo*, Nauka, Beograd, 1992.
- Keserović, Z., Magazin, N., Milić, B., Dorić, M., *Voćarstvo i vinogradarstvo*, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, Novi Sad, 2016.
- Marović, B., Marković, D., *Osiguranje: katastrofalne štete i klimatske promene*, Beograd, 2016.
- Nikolić, M., Milojević, J., *Jagodaste voćke, tehnologija gajenja*, Beograd, 2010.
- Njegomir, V., *Osiguranje*, Novi Sad, 2011.
- Perović, S., Stojanović, D., *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Pravni fakultet Kragujevac, Kragujevac, 1980., Knjiga 1.
- Popović, M., *Povrtarstvo*, Nolit, Beograd, 1991.
- Smiljanić, M., *Priručnik za procenu šteta na usevima i plodovima*, Beograd, 1974.
- Toscano, B., *Osiguranje biljne proizvodnje, rizici, uslovi i procena šteta*, Beograd, 2018.
- Tošić, M., *Fitopatologija*, Beograd – Zemun, Univerzitet u Beogradu, Poljoprivredni fakultet, 1993.

Članci:

- Gajić, B., Radojković, I., „Metodologija procene šteta u osiguranju biljne proizvodnje“, *Tokovi osiguranja*, br. 2/2019.

- Radović, G., „Komparativna analiza posebnih uslova za osiguranje biljne proizvodnje na tržištu poljoprivrednog osiguranja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br.1/2018.

Zakoni:

- *Zakon o zaštiti od požara*, Sl.glasnik RS br. 111/2009 i 20/2015.
- *Zakon o obligacionim odnosima*, Službeni list, („Sl. list SFRJ“, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, „Sl. list SRJ“, br. 31/93, „Sl. list SCG“, br. 1/2003 - Ustavna povelja i „Sl. glasnik RS“, br. 18/2020), Beograd.

Prezentacije i sajтови:

- <https://www.general.rs/>
- <https://www.dunav.rs/>
- <https://www.triglav.rs/>

Drugi izvori:

- *Priručnik za obuku za polaganje stručnog ispita za sticanje zvanja ovlašćenog posrednika i ovlašćenog zastupnika u osiguranju*, Privredna komora Srbije, Beograd, 2015.
- *Smernice o minimalnim standardima ponašanja i dobroj praksi učesnika na tržištu osiguranja*, Narodna banka Srbije, Beograd, od 20. aprila 2018. godine.
- *Uputstvo o jedinstvenoj metodologiji za procenu štete od elementarih nepogoda*, „Službeni list SFRJ“, broj 27 od 10. aprila 1987. godine.
- *Uputstvo o načinu rada na poslovima osiguranja useva i plodova*, Kompanija „Osiguranje Dunav“, Beograd, 1995.

Uslovi osiguranja:

- „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, Beograd, 2019.
- „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od prolećnog mraza*, Beograd, 2019.
- „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od oluje*, Beograd, 2019.
- „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Posebni uslovi za osiguranje useva i plodova od poplave*, Beograd, 2005.
- „Generali osiguranje Srbija“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, 2014.
- „Triglav osiguranje“ a.d.o., Beograd, *Opšti uslovi za osiguranje useva i plodova*, Beograd, 2008.